

Hoppál Péter

Hoppál Péter 1972-ben Budapesten született. Pápán érettségizett. Alap- és középfokú zenei tanulmányait Pápán s Győrött végezte. Középfokú ének-zenetanári és karvezetői diplomáját a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karán szerezte, tanárai Tillai Aurél és Vidovszky László voltak. Zeneszerzést Győrffy Istvánnál tanult. Felsőfokú egyházzenei tanulmányait a budapesti Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Doktoriskolájában végezte.

Egyházzenei tanulmányait 1988-ban a debreceni Országos Református Kántorképző Tanfolyamon kezdte Pálúr János növendékeként, majd kurzusokon, tanfolyamokon vett részt. A Dunántúli Református Kántorképző Tanfolyamnak indításától, a 90-es évek elejétől tíz éven át tanára. Később országos zsinati vizsgálónök. A pécs-kertvárosi református templom segédkantorkaként s a Pécsi Református Kollégium egyházzenei vezetőjeként liturgikus zenei kísérleteket tett a 90-es, 2000-es években: a Protestáns Graduál (1996) hatására a pécs-kertvárosi református templomban liturgikus kamarakórust (református scholát) szervezett. Munkájának eredménye a liturgikus énekanyag egyes tételeinek istentiszteleti rehabilitációja és a korai magyar protestáns istentiszteleti formák rendszeres alkalmazása a pécsi és más gyülekezetekben.

1998 óta fontos, addig publikálatlan zenei gyakorlatokra és több tucat ismeretlen zenei kéziratra bukkant romániai, erdélyi gyűjtő- és kutatókötetjének során, melyeket szakfolyóiratokban, bel- és külföldi tudományos konferenciákon ismertetett. Felvételeit az MTA Zenetudományi Intézetében archiválták. Több külföldi egyházzenei szakemberrel tart fenn szakmai kapcsolatot. A történetében, tartalmában s összefüggéseiben nagyrészt ismeretlen unitárius egyházzene feltárására megkezdett kutatásait komoly előrelépésként értékelik.

Pedagógiai munkájának fontos eredménye, hogy kezdeményezésére a Magyarországi Református Egyház Zsinata 2005-ben a református közoktatási intézmények számára törvénybe iktatta az egyházi ének tantárgy országos bevezetését. 2005-től a Zsinat és a Református Pedagógiai Intézet felkérésére az egyházi ének tantárgy tantervíró és pedagógustovábbképző szekciójának vezetőjeként is dolgozott. Ennek eredményeként jelent meg társszerzőként jegyzett kötete: Hoppál Péter—Bódis Tamás: *Egyházi ének — Kerettantervi ajánlás a református általános iskolák és középiskolák számára*. Református Pedagógiai Intézet, Budapest 2007. ISBN 978-963-9700-16-1.

1995-től 2010-ig volt a Pécsi Református Kollégium Gimnáziumának és Általános Iskolájának tanára. Az intézmény újraindulása után életre hívta a Pécsi Kollégium Vegyeskarát, majd Kamarakórusát is. 1996-tól 2010-ig a Mohácsi Bartók Béla Vegyeskar karnagya volt. 1996 és 1998 között a Nagykőrösi Református Tanítóképző Főiskola pécsi kihelyezett levelező tagozatán tanított him-

nológiát és egyházi éneket. 2001 és 2009 közt a Pécsi Tudományegyetem óráadó tanára volt, ahol magyar zenetörténeti szemináriumokat vezetett. Kóruskarnagyként együtteseivel több országos és nemzetközi versenyen szerzett arany és ezüst fokozatot, valamint különdíjakat. Hangversenykórus minősítést szerzett, illetve 16 különböző európai országban és az USA-ban koncertezett, 14 hanghordozót adott ki, számos rádió- és televíziós felvételt készített. 2002-től 2010-ig a Pécsi Református Kollégium Gimnáziuma, Általános Iskolája és Óvodája főigazgatója. Művészeti tevékenységéért Mohács város kitüntetésében s Baranya megye nívódíjában részesült, valamint iskolaépítő munkájáért 2010-ben megkapta a Magyarországi Református Egyház Imre Sándor-díját.

2009 óta országgyűlési képviselő, az Országgyűlés Oktatási, Tudományos és Kutatási Bizottságában, valamint a Nemzeti összetartozás Bizottságában dolgozik, illetve az Európa Tanács Magyar Delegációjának tagja.

A Magyar Egyházzenei Társaságnak, a Zsinati Doktorok Kollégiuma Himnológiai és Egyházzenei Szekciójának, illetve a Református Egyházzenei Munkaközösségének tagja.

DLA-szigorlatát 2005. március 21-én tette le *Ferenczi Ilona* (elnök), *Hafenschner Károly* és *Fekete Csaba* előtt. Főtárgy: a magyarországi graduálirodalom, mellék-tárgyak: a latin, német és magyar nyelvű passiódallamok története; a magyar reformáció története a XVI. században.

Diplomaliturgiája (virágvasárnapi passió s istentisztelet) és az ahhoz kapcsolódó kórushangverseny 2006. április 9-én (virágvasárnap) 16 órakor volt a budafoki református templomban. Közreműködött a Pécsi Református Kollégium Vegyeskara, a pécs-kertvárosi református templom liturgikus kórusa, Bódiss Tamás kántor-orgonaművész. Igét hirdetett Nt. Nagy Péter, a budafoki református egyházközség lelkésze.

Virágvasárnapi passió s istentisztelet

Rövidítések — RÉ: *Énekeskönyv magyar reformátusok használatára*. Bp. 1948; PG: *Protestáns Graduál*. Bp. 1996; gy: gyülekezet; k: kórus; sch: schola (szkóla)

Bevonulás, főének: *A nagy Király jön, hozsánna, hozsánna* (RÉ 331) — 1. vsz.: kórus (C. Goudimel), 2. vsz.: gy, k, orgona

Virágvasárnapi himnusz (Gloria, laus et honor): *Dicsőség és dicséret tenéked* (PG 74) — sch, k

Apostoli köszöntés, hirdetés — Nagy Péter

Derekas ének: *Örvendezzen már e világ* (RÉ 330) 1–8. vsz. — k (páratlan versek), gy (páros versek), 8. vsz. együtt és orgona

Imádság — Nagy Péter

Máté-passió (lectio) — sch

Közben: *Jer, lássuk az Úr keresztségét* (RÉ 440) 1–3; 4–6; 7, 13–14 — k (C. Goudimel)

Textusfelvétel, igehirdetés — Nagy Péter

Ráfelelő ének: *Ó, ártatlanság Báránya* (RÉ 335) 1, 2, 5. vsz. — gy orgonával
 Imádság, Miatyánk, áldás — Nagy Péter
 Benedicamus: *Emlékezzünk, keresztyének, az Istennek jóvoltáról* (PG 85) — sch, k
 Záróének: *Jézus, Istennek Báránya* (RÉ 339/1–7) — k (páratlan versek), gy (páros versek), 7. vsz. együtt orgonával

Kórushangverseny

J. S. Bach: *Hagyjad az Úristenre* (*Befiehl du deine Wege*) (korál a Máté-passióból)
 Kodály Zoltán—Batizi András: *Jövel, Szentlélek Úristen*
 A. Lotti: *Ha eláraszt sok vétkiünk*
 C. Monteverdi: *Crucifixus*
 M. Haydn: *Tenebrae factae sunt*
 C. Goudimel—Szenci Molnár Albert: *Úr Isten, segíts, és tarts meg engem* (69. genfi zsoltár)
 Draskóczy László: *Győzhetetlen én kőszálom*
 J. S. Bach: *Ó, Uram, angyalszárnyakon* (*Ach Herr, lass dein lieb' Engelein*) (zárókorál a János-passióból)

Disszertációját, melynek témavezetője Szendrei Janka volt, 2006. április 10-én védte meg a Zeneakadémia Tanácstermében. Opponensei Fekete Csaba és Kovács Andrea voltak.

A magyar protestáns passió

A magyar protestáns passió a középkori liturgikus örökségből származó ó-protestáns szertartási énekanyag egyetlen folyamatos használatú, máig élő műfaja. A passió műfajának történeti áttekintése és az eddig ismert összefüggések feltárása mellett új források bemutatása révén a disszertáció megpróbál összegző képet adni a témáról.

A kutatás előzményei. A magyar gregorián passiók feltérképezésének munkáját Bárdos Kornél és Csomasz Tóth Kálmán kezdte meg a MTA keretein belül az 1960-as években. Sorra jelentek meg a témával kapcsolatos, a részterületeket feltáró tanulmányaik. Bárdos kandidátusi disszertációja az 1970-es évek közepén az eddigi legjelentősebb összegzését adja a témának. A kutatás azonban ezt követően a liturgikus énekanyag más műfajainak feltárása irányában folytatódott. Csak a romániai rendszerváltás tette lehetővé, hogy a levéltári kutatások után elkezdődhetett a terepmunka. Bárdos és Csomasz Tóth ezt már nem érthette meg. Tanulmányaik, feltételezéseik, nyitva hagyott kérdéseik azonban a kutatás folytatását kényszerítették.

A kutatás módszere. Első lépésként a magyar protestáns passió történetének, forrásainak, mai megnyilvánulási formáinak szakirodalomban megjelent írásos nyomait kellett számba venni. A korábban feldolgozott forrásállomány meg-

ismerését a további lehetséges forrásfeltáráshoz szükséges információk beszerzése követte. A folyamatosan feltárt szakirodalomban történt elmélyedéssel együtt újabb és újabb szempontok merültek föl. Az elérhető passiók források átvizsgálásán, megismerésén túl azok egymáshoz való viszonyára és a korszak más gyűjteményeivel való összevetésére is sor került. A megismert forrásállomány és a begyűjtött információk alapján kis erdélyi falvakban több alkalommal helyszíni kéziratár-áttekintéssel néhány új forrás került elő. Ezután már jelentős (MTA ZTI) apparátussal folytatódhatott a munka, aminek következtében az eddig nagyon kevésbé kutatott unitárius falvak parókiáinak kéziratárjai módszeresen átvizsgáltattak. A mindeddig ismeretlen források jelentős csoportja tárult így fel és készült róluk fénykép két év leforgása alatt (2001–2002). A passió történetének megismerésével, átalakulásának vizsgálatával, a szükséges történelmi korszakokban való tájékozódással, az eddigi ismeretek összegzésével és az új források feltárása révén napjainkig dokumentált, középkori gyökerű passiók hagyomány analízisével új perspektíva nyílt a magyar protestáns liturgikus énekanyag használatára vonatkozóan.

A kutatás eredményei. A magyar protestáns passió eredetének meghatározása fontos eredménye a munkának. Az új, mennyiségében és minőségében is jelentősnek mondható (17 db), zömében unitárius forrás feltárása a kutatás legjelentősebb eredményének tekinthető. A műfajnak a középkortól egészen napjainkig terjedő, folyamatos használatának dokumentálása és az új kéziratokkal kiegészült forrásállomány végigkövetése bizonyítja a magyar protestáns passió használatának történeti folyamatosságát. A ma még töredékesen föllelhető unitárius egyházzenei anyag gyűjtése, leltározása, regisztrálása, bővítése, eddig hiányzó, új adatok közlése révén eddig megválaszolatlan kérdések tisztázódtak a zenetörténet és a liturgiátörténet számára.

Tartalomjegyzék

Köszönet	4
Bevezetés.....	5
1. A magyar protestáns passió történeti háttere	7
1.1. A passióénekklés kialakulása	7
1.2. A passió átalakulásának állomásai	14
1.3. A középkor két magyarországi passiódallamának tradíciója, forrásai	18
2. A passió használatba vétele a magyar protestáns egyházakban	22
2.1. A magyar fordítás történeti áttekintése	22
2.2. A passió helye a magyar protestáns énektradícióban	26
2.3. Liturgikus alkalmazás	30
3. A magyar nyelvű protestáns passió forrásai	38
3.1. A források rétegződése	38

3.2. Forrástípusok szerinti megoszlás	40
3.2.1. A graduálok passiói	41
3.2.2. A passionálék passiói	43
3.3. Kéziratok.....	47
3.3.1. „Moll” típusú magyar protestáns passiók	47
3.3.2. „Dúr” típusú magyar protestáns passiók	52
3.4. Nyomtatványok	53
3.4.1. „Moll” típusú magyar protestáns passiók	53
3.4.2. „Dúr” típusú magyar protestáns passiók	53
3.5. Hangzó források	54
3.5.1. Az MTA Zenetudományi Intézete feldolgozott hangzó forrásai (R - VI - 2 : passio)	54
3.5.2. Az MTA Zenetudományi Intézete feldolgozott hangzó paródia forrásai (R - VI - 2 : passio)	55
3.5.3. Az MTA Zenetudományi Intézete feldolgozatlan hangzó forrásai	55
3.6. Az újonnan felfedezett kéziratos források részletes ismertetése.....	57
3.6.1. Kutatástörténeti áttekintés	57
3.6.2. A kéziratok könyvészeti leírása.....	68
4. A formulakészlet analitikus áttekintése	97
4.1. Analitikus hipotézis	97
4.2. Formula-analízis	99
4.2.1. Evangélista	100
4.2.2. Jézus.....	106
4.2.3. Többi szereplő	108
4.3. Konklúzió	111
5. Mai alkalmazás	113
Függelék: Dallamszemelvények, faksimilék	117
A faksimilék jegyzéke:	
1. Esztergomi passionále (XV. század) — János-passió	
2. Szabédi Graduál (1632) — kompilált passió	
3. Csurgói Graduál (1639) — Máté-passió	
4. Nagy István passionáléja (Székelykeresztúr) (XVII. század) — kompilált passió	
5. Dersi János passionáléja (Szőkefalva) (1720) — kompilált passió	
6. Iklandi passionále (1795) — kompilált passió	
7. Székelykeresztúri passionále (XVIII. század) — kompilált passió	
8. (Küküllő) Széplaki passionále (Szőkefalva) (1811) — kompilált passió	
9. Mihály András passionáléja (Szentábrahám) (1815) — kompilált passió	
10. Bánffyhungyadi passionále (1898) — Máté-passió	
11. Vadadi passionále (Újszékely) (1903) — kompilált passió	
Bibliográfia	149